

Remissvar över betänkandet Hem för barn och unga För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84)

Om Sobona

Sobona är de kommunala företagens arbetsgivarorganisation. Vi företräder drygt 1 000 medlemsföretag inom en rad samhällsviktiga verksamheter såsom energi, vård- och omsorgsföretag, kollektivtrafik, bostäder och vattenförsörjning. Ett antal av våra medlemmar bedriver HVB-verksamhet i olika organisationsformer, såsom kommunalförbund och kommunala bolag.

Sammanfattning av ställningstagande

- Vi välkomnar förslaget om en ny placeringsform, Hem för barn och unga. Vi ställer oss överlag mycket positiva till utredningens förslag. Det är efterfrågade åtgärder som möjliggör en tryggare och mer kvalitativ verksamhet, utifrån både personalens och de boendes perspektiv.
- Förslagen om en differentiering av vården i olika kategorier och åldersintervall, såsom de ser ut nu, kommer med största sannolikhet innebära fler byten av boenden för barn. Vi föreslår ett något vidare åldersintervall för att minska risken för onödiga flyttar.
- Vi välkomnar de nya befogenheter som föreslås, som kommer att öka möjligheten att erbjuda trygg och kvalitativ vård.
- De nya kraven på ökad bemanning och högre kompetens är i grunden bra, men dessa förslag tillsammans med ökad administration leder till betydande kostnadsökningar, särskilt för mindre och medelstora utförare utan stordriftsfördelar. Därför måste kostnadsberäkningarna justeras. Om ekonomiska villkor inte anpassas riskerar många mindre, seriösa aktörer som vill hålla god kvalitet, att slås ut, vilket skulle minska mångfald, personkontinuitet och lokal förankring i vården.

Synpunkter på specifika bedömningar och förslag i kapitel 6, 7 och 9

6.2 Från HVB till hem för barn och unga

Vi tillstyrker förslaget och välkomnar utredningens förslag om införandet av en ny placeringsform. Det finns stora utmaningar i dagens system och vi välkomnar att regeringen prioriterat frågan. Vi delar bilden av att det är viktigt att barn och unga får en egen särskild placeringsform då denna grupp är mest oskyddad och utsatt.

6.3 Nationellt uppdrag att stödja, följa upp och utvärdera reformen

Vi tillstyrker förslaget och ställer oss positiva till reformsträvandena och hoppas på en fortsatt dialog där myndigheter och lagstiftare tar tillvara sektorns kunskap och erfarenheter. Reformen bör värna mångfald och utvecklingskraft så att trygga insatser kan erbjudas oavsett verksamhetens storlek eller huvudman. Vi vill lyfta att det finns behov av en sammanhållen granskning från tillsynsmyndighet och upphandlande organisationer för att göra det både mer kvalitativt och mer effektivt än dagens system. IVO behöver mycket tydligare samverka och ha en löpande dialog med huvudmän för att säkerställa god kvalitet i verksamheten.

7.1 Differentiering av hem för barn och unga

Vi tillstyrker med förbehåll förslaget om att differentiera vården för barn och unga i olika kategorier och ser att det i grunden är en god tanke. Dock ser vi utmaningar i genomförande eftersom det ofta råder en blandproblematik hos barn och unga som är i behov av denna typ av stöd och omsorg. Vi ser svårigheter för branschen att vara både specialiserade på en viss typ av problematik och samtidigt vara flexibla nog att låta ett barn bo kvar för att undvika onödiga flyttar, om det bedöms vara till fördel för barnets bästa. Därutöver är det inte ovanligt att problematik varierar över tid, vilket kan innebära att många barn kommer att behöva byta boenden fler gånger än idag. Detta skapar oro, försvårar rehabilitering och riskerar att fragmentera vården.

7.1.5 Specialiserade hem för barn och unga

Vi tillstyrker förslaget med förbehåll eftersom konsekvenserna kan innebära stora svårigheter för socialtjänsten att hitta platser inom specialiserade hem för barn och unga, framför allt då man även kopplar på ett snävt åldersintervall samt en stram lämplighetsbedömning. Det kan exempelvis leda till att barnet placeras långt från hemmet. Vi föreslår istället en justering i antalet kategorier, där man exempelvis kan slå samman kategorierna "Skadligt bruk och beroende" med "Kriminalitet" då dessa problembilder ofta är tätt sammankopplade.

För övrigt vill vi understryka behovet av ett mycket tydligt regelverk för att IVO ska kunna utföra tillsyn på ett korrekt och förutsägbart sätt.

7.3 Högst sex barn och unga vid en enhet

Vi tillstyrker förslaget med förbehåll eftersom vi ser positivt på införandet av ett maxantal på 6 personer/enhet när det kommer till generella HBU, men ser betydande utmaningar kopplat till specialiserade HBU då detta höga antal riskerar att innebära en avsevärd smittoeffekt.

7.4 Om åldersgränser och åldersintervall

Vi avstyrker förslaget om åldersgränser och åldersintervall eftersom vi anser att 3 år (+/- 6 månader) är alltför snävt. Ett sådant snävt intervall riskerar leda till att barnet eller den unga behöver byta boenden alltför ofta. Vi föreslår istället ett intervall på 4 år (+/- 6 månader), för att skapa en bättre kontinuitet i vården.

7.6 Kompetens och bemanning vid hem för barn och unga

Vi tillstyrker förslaget om ökad kompetens och bemanning. Dock kommer detta leda till avsevärd fördyrning, vilket inte hanteras till fullo i konsekvensanalysen.

9.5.3 En ny lag om befogenheter vid hem för barn och unga

Vi tillstyrker förslaget och välkomnar ökade befogenheter, såsom omhändertagande av föremål, kropps- och rumsvisitation samt begränsning av elektronisk kommunikation samt striktare reglering av innehållet i vården. Det skapar bättre grundförutsättningar för trygga boenden, både för personal och boende.

Det bör dock även vara möjligt med rumsvisitation på familjeinstitutioner, då det inte är ovanligt att föräldrar som placeras med sina barn för utredning har problem med missbruk och kriminalitet. Det kan medföra fara för både personal och andra på boendet.

Vi ställer oss positiva till att utredningen pekar ut Socialstyrelsen som en viktig aktör för att stödja och bidra till ökad kunskap vad gäller HBU. Men vi vill samtidigt trycka på vikten av att Socialstyrelsen kompletterar sitt kunskapsstöd gällande Omsorg, gränssättning och våldsförebyggande arbete – Kunskapsstöd för personal på HVB för barn och unga, utifrån föreslagna nya befogenheter så som exempelvis kroppsvisitation.

Vi föreslår att Socialstyrelsen får uppdraget att se över materialet och fundera över om en pedagogisk ansats med rörligt bildmaterial kan vara att föredra, exempelvis för att visa hur en kroppsvisitation ska genomföras

på ett etiskt och säkert sätt. Vi anser att det är av vikt att just dessa moment i arbetet kvalitetssäkras enligt ovan.

Vad gäller tillsyn- och omsorgsansvaret utifrån föräldrabalken ser vi att Socialstyrelsen skulle kunna exemplifiera och konkretisera mer var som anses vara ett godkänt fysiskt ingripande som inte lutar sig mot nödvärnsrätten. Även detta skulle kunna kompletteras i kunskapsstödet och att den pedagogiska ansatsen ses över med exempelvis rörligt bildmaterial.

Resonemanget i förslaget, bland annat kring svårigheterna vid fysiska ingripanden, visar tydligt på behovet av mer nationellt stöd och vägledning för personal vid HVB (HBU). Vi anser därför att Yrkesresan, den nationella plattformen för introduktion och kompetensutveckling inom socialtjänsten som bedrivs av SKR, bör utökas med ett särskilt spår för personal inom HVB (HBU). En nationell struktur för introduktion och kontinuerlig kompetensutveckling är avgörande för att höja kvaliteten och skapa en mer likvärdig vård och omsorg på landets HVB (HBU).

Med detta på plats skapas tydlighet och förutsägbarhet för både barn och unga samt för personal.

9.7.1 Vilka åtgärder ska socialnämnden kunna besluta om och för vem?

Vi tillstyrker förslaget.

9.8. Befogenheter för föreståndare

Vi tillstyrker förslaget.

14.2.3 Ekonomiska konsekvenser för kommunerna

Vi motsätter oss analysen av de ekonomiska konsekvenserna och instämmer i utredarnas kommentar att kostnaderna kommer vara högre än de beräkningar som presenterats. För att reformens kvalitetsmål ska nås krävs realistiska ekonomiska beräkningar. Sammantaget anser Sobona att det saknas en tillräcklig konsekvensbeskrivning och att en fördjupad analys och beräkning av detta därför bör göras i den fortsatta beredningen.

Sobona anser, i likhet med SKR, att det är av vikt att förslagen följs upp och att regeringen finansierar eventuella kostnadsökningar utöver vad som regleras vid ikraftträdandet. Ett sätt kan vara att införa en kontrollstation som följer upp effekten av reformen och är beredd att justera den ekonomiska regleringen vid förslag med stor osäkerhet, exempelvis efter tre år.

Det finns behov av en tydligare statlig roll i utjämningen mellan små och stora kommuner. Kostnaderna per placering kan skilja sig avsevärt mellan

kommuner beroende på volymer, geografiska förutsättningar och tillgång till specialiserade verksamheter. Utan någon form av statlig utjämning riskerar mindre kommuner att inte kunna upprätthålla den kvalitet som reformen syftar till.

Bemanning, kompetens och administration

De nya kraven på ökad bemanning, högre kompetens och mer administration kommer att leda till betydande kostnadsökningar för verksamheter, särskilt för mindre och medelstora utförare utan stordriftsfördelar. Om ekonomiska villkor inte anpassas riskerar många mindre aktörer att slås ut, vilket skulle minska mångfald, personalkontinuitet och lokal förankring i vården.

Beläggningsgrad och snäva åldersintervall

Vi vill också understryka vikten av att ta höjd för fluktuation i beläggningsgrad, eftersom boendet behöver ha resurser och personal för full beläggning för att snabbt kunna ta emot barn och unga vid behov. Ett färre maxantal platser sänker snittbeläggning, ger lägre intäkter och gör det omöjligt att kompensera.

Att räkna på antalet inskrivna barn vid ett givet tillfälle, snarare än på maxantalet platser ger en ögonblicksbild som är missvisande och är därmed inte representativ för verksamhetens faktiska kostnadsstruktur. Fasta kostnader för personal, lokaler och drift måste täckas oavsett antalet inskrivna barn vid en viss tidpunkt.

Ett snävare åldersintervall kommer att ge större rörlighet vilket kommer att ge fler tomma plaster i och med planering/övergångar, vilket är kostnadsdrivande.

Underskattade fördyrningar

Därutöver är inflation, löneökningar, energipriser och fastighetsdrift är kraftigt underskattade. Under 2023–2025 har kostnadstrycket ökat väsentligt.

Generella och specialiserade hem

Vi menar även att skillnaden mellan generella och specialiserade hem osynliggörs. Det är viktigt att en nationell kalkyl beaktar att specialiserade hem ofta har betydligt högre kostnader än genomsnittet. Om dessa merkostnader inte hanteras på ett genomtänkt sätt riskerar de att snedvrida bilden av den faktiska kostnadsnivån. Ju mer specialiserade enheterna är desto mer osäkert är det att garantera beläggning, vilket kräver högre priser. Specialiserade hem har både högre personaltäthet och lägre beläggning. En rimlig uppskattning är att generella hem innebär en kostnadsökning på +30-35 %, och specialiserade hem innebär en kostnadsökning +50-60 %.

Medianberäkning

Vi vill även lyfta att användandet av medianer döljer kostnadsspridningen. För kommunerna är det de högsta nivåerna som styr den ekonomiska planeringen, och små kommuner riskerar oproportionerligt höga kostnader per placering.

Utan en korrekt ekonomisk beräkning kommer kommunerna tvingas prioritera pris framför kvalitet, vilket direkt motverkar syftet med reformen. För att intentionerna (högre kvalitet, bättre bemanning, högre kompetenskrav) ska bli verklighet krävs en mer robust och realistisk kostnadsanalys. Om kostnaderna underskattas redan i planeringsfasen riskerar det att leda till underfinansiering och i förlängningen försämrade förutsättningar för kvalitet.

Upphandling

Om personaltäteten endast ska regleras i upphandlingsförfarande och inte vara ett krav kommer det att vara ännu svårare att konkurrera som seriös aktör. Om man däremot kravställer viss bemanning blir det lika för alla.

Förslag om vad som ska kontrolleras vid tillsyn (s. 708)

För att dessa reformer ska få den effekt som planerat och för att undvika att tillsyn och kontroll uppfattas som repressiva snarare än utvecklingsinriktade krävs att IVO:s roll tydliggörs som stödjande och väsentligt mer dialoginriktad. Tillståndprocessen bör moderniseras med bättre stöd, digitala lösningar och tydligare återkoppling under ärendets gång. Därutöver behöver handläggningstiderna minska för att åstadkomma de effekter som efterfrågas i detta betänkande. Vi ställer oss negativa till två planerade tillsyner per år.

Vi vill även lyfta att det finns behov av en sammanhållen granskning från tillsynsmyndighet och upphandlande organisationer för att göra det både mer kvalitativt och mer effektivt än dagens system.

Övriga synpunkter – ekonomiska och genomförandemässiga förutsättningar

Uppföljning

För att reformens intentioner ska få verkligt genomslag krävs både tydliga strukturer för uppföljning. Det är viktigt att de föreslagna ambitionerna inte stannar vid rekommendationer utan följs upp systematiskt, så att det går att säkerställa att målen faktiskt uppnås i verksamheterna.

Upphandling

När det gäller upphandlingar är det centralt att pris inte fortsätter vara den dominerande utvärderingsparametern. Om pris väger tyngre än kvalitetsaspekter riskerar aktörer som inte lever upp till reformens intentioner att gynnas, vilket i förlängningen underminerar syftet med reformen. För att möjliggöra kvalitetsutveckling – exempelvis genom krav på tätare bemanning och stärkt kompetensutveckling – behöver kommunerna få tydligare vägledning kring hur merkostnaderna ska hanteras i upphandlingar och ersättningssystem.

Avslutning

Sobona ställer sig positiv till reformsträvandena och hoppas på en fortsatt dialog där myndigheter och lagstiftare tar tillvara sektorns kunskap och erfarenheter. Det är avgörande att reformarbetet värnar mångfald och utvecklingskraft, så att trygga och kvalitativa insatser kan erbjudas för alla barn och unga, oavsett verksamhetens storlek eller huvudman. Vi ser med tillförsikt att förslaget, med våra kommentarer och justeringar, kan värna seriösa aktörers förutsättningar att bedriva en god och kvalitativ verksamhet

Stockholm, 27-10-2025



Per Nordenstam, vd, Sobona – Kommunala företagens
arbetsgivarorganisation